

правослухняної поведінки засуджених. У кримінально-виконавчому законодавстві закріплено загальні підстави і способи зміни правового статусу засуджених, що являє собою диференціацію виконання покарання. Одночасно зміна правового статусу має відбуватись з урахуванням поведінки засудженого, вчиненого діяння та інших індивідуальних характеристик.

Вимоги ДІВП закріплені у Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими та Європейських пенітенціарних правилах. ДІВП реалізуються безпосередньо при застосуванні засобів виправлення і ресоціалізації, закріплених в ч. 3 ст. 6 КВК України.

*Суботенко О. О.,
заступник директора Державної
установи «Центр пробації»*

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ ЯК ОБОВ'ЯЗКУ, ЩО ПОКЛАДАЄТЬСЯ СУДОМ НА ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

З прийняттям 5 лютого 2015 року Закону України «Про пробацію» в Україні вперше з'явився термін «пробаційні програми». У частині 5 статті 6 зазначеного Закону вказано, що одним із завдань пробації є «реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням».

За статистикою, близько 85% від загальної кількості осіб, які перебувають на обліку пробації, — це особи, звільнені з випробуванням. Разом з тим з початку 2018 року до органів пробації надійшло вже «понад 120» рішень судів, якими на суб'єктів пробації покладено обов'язок пройти заходи, передбачені пробаційною програмою.

Пробаційні програми є новим інструментом пробації та передбачають комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити [1]. На відміну від реабілітаційних та корекційних програм, які вже тривалий час є дієвим засобом у реалізації функцій пробації, проходження пробаційних програм є неодмінною та неухильною умовою. Відповідно до статті 75 Кримінально-виконавчого кодексу України пройти заходи, передбачені пробаційною програмою, є обов'язком, який може бути покладений судом на осіб, звільнених від відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі з іспитовим терміном.

На виконання статті 10 Закону України «Про пробацію» розроблено та 18 січня 2017 року прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 24 «Про

затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм», яка надала Міністерству юстиції України повноваження щодо розроблення та затвердження пробаційних програм.

З метою визначення тем пробаційних програм, які необхідно запровадити в Україні, вивчено міжнародний досвід, зокрема таких країн, як Латвія, Англія, Швеція, Грузія, Канада, Норвегія. За допомогою інструменту оцінки ризиків учинення повторних кримінальних правопорушень досліджено найактуальніші криміногенні потреби правопорушників (життєві проблеми, які можуть підштовхнути особу до вчинення злочину). У результаті міжвідомчою робочою групою при Міністерстві юстиції України, за сприяння Уряду Канади, розроблено по три проекти пробаційних програм для неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів пробації. Проекти пробаційних програм апробовано на базі уповноважених органів з питань пробації та доопрацьовано з урахуванням отриманих результатів. Продуктом проведеної кропіткої роботи як науковців, так і практиків, стали затвержені 11 червня 2018 року наказами Міністерства юстиції України № 1797/5 (для неповнолітніх суб'єктів пробації) та № 1798/5 (для повнолітніх суб'єктів пробації) пробаційні програми — «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки» та «Зміна прокримінального мислення». До кожної пробаційної програми авторським колективом підготовлено методичний посібник для куратора (ведучий пробаційної програми) та робочий зошит для учасника (суб'єкт пробації). На сьогодні триває апробація четвертої пробаційної програми під назвою «Формування життєвих навичок».

Метою реалізації всіх пробаційних програм є виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням, на яких судом покладено обов'язок проходження пробаційних програм, та запобігання повторного вчинення ними кримінальних правопорушень. Відзначимо, що всі пробаційні програми мають лише інформаційно-профілактичний характер і, хоча розроблені на принципах мотиваційного консультування, когнітивно-поведінкової терапії та моделі зміни поведінки Prochaska і DiClemente's, вони не є глибоко психотерапевтичними і не обов'язково мають привести до ґрунтовних змін у свідомості суб'єктів пробації. Головне їхнє завдання — сформувати готовність до подальшої правослухняної самокерованої поведінки.

Відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24 наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2018 року № 926/5 затверджено Перелік заходів щодо реалізації пробаційних програм [2].

Звернемо увагу на основні моменти.

У день отримання рішення суду, який поклав на суб'єкта пробації обов'язок проходження пробаційної програми, керівник органу пробації доручає

представнику персоналу органу пробації, який пройшов відповідне навчання, реалізацію пробаційної програми. Працівник, отримавши статус куратора пробаційної програми і таким чином контролюючи виконання обов'язку суду, несе відповідальність за її реалізацію, координує дії суб'єкта пробації та, за необхідності, застосовує відповідні заходи реагування.

Під час проведення заняття куратор стає ведучим. Ведучим може бути й інший фахівець (представники органів і служб, підприємств, установ та організацій, волонтери), який може залучатися до реалізації пробаційних програм. Куратор програми разом із суб'єктом пробації, з урахуванням його можливостей та інших заходів, визначених індивідуальним планом роботи, складає графік реалізації програми. При цьому строк реалізації пробаційної програми не повинен перевищувати іспитовий строк, визначений судом. Якщо суб'єкт проходить лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, психіатричне лікування, то розпочинати реалізацію програми можна, якщо відсутні об'єктивні причини, пов'язані із зазначеним лікуванням, що перешкоджають реалізації програми.

Виконання суб'єктом заходів, передбачених пробаційною програмою, передбачає відвідування занять, недопущення під час занять учинків, що унеможливають проведення заходів, передбачених пробаційною програмою, а також виконання завдань, які надаються куратором. В іншому випадку це може бути розцінено як порушення, за яке засуджений отримає письмове попередження. Якщо суб'єкт пробації не може відвідати заняття з поважної причини (хвороба та інші об'єктивні обставини, що фактично позбавляють суб'єкта пробації можливості їх виконувати), він повинен надати підтверджувальний документ (довідка, лікарняний тощо). За умови відсутності такого документа причина порушення графіка поважною не вважається, що є підставою для винесення письмового попередження. У ситуації повторного порушення до суду вноситься подання про скасування звільнення від відбування покарання (якщо суб'єкт пробації неповнолітній — обов'язково за погодженням зі службою у справах дітей). У разі неможливості реалізації програми з об'єктивних причин, куратор подає до суду обґрунтоване подання про зміну такого обов'язку.

Куратор пробаційної програми у строк не пізніше десяти робочих днів після повного виконання суб'єктом пробації заходів пробаційної програми складає оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою, який погоджує керівник органу пробації. Висновок підтверджує виконання обов'язку, покладеного судом, а оцінка результатів — ступінь досягнення мети (низький, середній, високий). При цьому низький ступінь досягнення мети не може

вважатися невиконанням обов'язку, встановленого судом. Висновок про реалізацію програми долучається до матеріалів підрозділу органу пробації, які подаються до суду у випадках, передбачених законодавством.

Нині на базі Інституту кримінально-виконавчої служби та Білоцерківського центру ПКП ДКВС України вже 240 працівників уповноважених органів з питань пробації, що становить 40% від необхідної кількості, пройшли спеціалізоване навчання та опанували механізм реалізації пробаційних програм. Найближчим часом планується забезпечити наявність куратора в кожному уповноваженому органі з питань пробації.

Висновок. Упровадження інституту пробації є актуальним та невідкладним завданням в Україні. Саме практика впровадження пробаційних програм є тим гуманним інструментом, який на міжнародному рівні вже довів свою ефективність та органічно вплітається в реалії сьогодення. На сьогодні необхідно напрацювати досвід виконання зазначеного обов'язку суду, а в подальшому досліджувати ефективність реалізації програм, що і стане перспективами наших подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
2. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: Наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2018 № 926/5. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483->.

*Тимошенко Ю. П.,
кандидат юридичних наук, доцент
начальник юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СКЛАДАННЯ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 314-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), представники уповноваженого органу з питань пробації повинні скласти досудову доповідь за ухвалою суду [1]. Права та обов'язки представника персоналу органу пробації щодо складання досудової доповіді визначені ст. 72-1 КПК України. Наказ Міністерства Юстиції № 200/5 «Про затвердження положення Порядку складання досудової доповіді» надає необхідні роз'яснення щодо підготовки та складання досудової доповіді [2].